

CHARLES DICKENS • **Zor Zamanlar**

Hard Times

© Önsöz: George Bernard Shaw, “Hard Times”, *The Dickens Critics*,
ed. George H. Ford ve Lauriat Lane, Jr., Cornell University Press, 1966

Önsözün hakları Bernard Shaw Estate adına
The Society of Authors aracılığıyla alınmıştır.

© Sonsöz: F.R. Leavis, “The World of Bentham”, *Dickens the Novelist*,
Pelican Books, 1972

İletişim Yayınları 3702 • İletişim Klasikleri 191

ISBN-13: 978-975-05-3993-0

© 2026 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2026, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Melike Işık, Güneş Akkor

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Joseph Wright of Derby, “Mekanik Güneş Sistemi
Modeli (Orrery) Üzerine Ders Veren Filozof”, 1766

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Beyza Metin

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44870

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No. 6/41

Bağcılar 34218 İstanbul • Tel: 212.445 32 38

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No. 6

Bağcılar 34218 İstanbul • Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

CHARLES DICKENS
Zor Zamanlar

Hard Times

ÇEVİREN *Barış Özkul*

GEORGE BERNARD SHAW'IN ÖNSÖZÜ
VE F.R. LEAVIS'İN SONSÖZÜYLE

CHARLES JOHN HUFFAM DICKENS 7 Şubat 1812'de Elizabeth Dickens ile John Dickens'in sekiz çocuğunun ikincisi olarak İngiltere'nin Hampshire yöresindeki Portsea Island'da doğdu. Babası Donanma Ofisi'nde kâtipti. Aile, Ocak 1815'te önce Londra'ya, ardından Charles'ın 11 yaşına kadar kaldığı Canterbury-Chatham'a taşındı. İlköğrenimini Chatham'da tamamlayan Dickens küçük yaşlarda Tobias Smollet, Henry Fielding gibi yazarların eserlerini okudu. 1822'de alacaklılarından kaçan baba Dickens'ın ısrarıyla aile tekrar Londra'ya döndü ve John Dickens, Southwark'taki Borçlular Hapishanesi'nde yattı. Ailesine yardım etmek için okuldan ayrılan Charles Dickens, Warren's Blacking Warehouse boya fabrikasında çalışmaya başladı. Babasının haptisten çıkmasından sonra Camden Town'daki House Academy'ye bir süre devam etse de okuldan ayrıldı ve 1827-1828 yıllarında Londra adliyelerinde yardımcı kâtip olarak görev yaptı. 1832'de *The Mirror of Parliament* gazetesi için muhabirlik yapmaya ve parlamento haberlerini takip etmeye başladı. İlk öyküsü "A Dinner at Poplar Walk" 1833'te *Monthly Magazine*'de yayımlandı. *Morning Chronicle* için Britanya genelinde seçim kampanyalarını takip etti. Süreli yayınlarda çıkan skeçlerini 1836'da *Sketches by Boz* adıyla kitaplaştırdı. Aynı yıl *Mister Pickwick'in Serüvenleri*'ni tefrika etmeye başladı ve *Mister Pickwick'in Serüvenleri* 40 bin adet satarak büyük başarı elde etti. *Evening Chronicle*'in editörü George Hogarth'ın kızı Catherine Thomson Hogarth'la evlendi. Bir çocuğun başrolde olduğu ilk Viktorya çağı romanı olan *Oliver Twist*'i (1838) yayımladı. Peş peşe yazdığı *Nicholas Nickleby* (1839), *Antikacı Dükkânı* (1840-1841) ve ilk tarihsel romanı *Barnaby Rudge* (1840-1841) ile Britanya çapında tanındı. 1842'de karısıyla birlikte ABD ve Kanada'ya seyahat etti. İngiltere'ye döndükten sonra bir yandan *Martin Chuzzlewit*'i (1843-1844), diğer yandan üç kitaplık Noel dizisini [*Bir Noel Şarkısı* (1843), *The Chimes* (1844), *The Cricket on the Hearth* (1845)] yayımladı. 1844'te kısa süre İtalya'da yaşadıkdan sonra İsviçre'ye seyahat etti ve orada *Dombey and Son*'ı (1846-1848) yazmaya başladı. *Dombey and Son*, ardından *David Copperfield* (1849-1850) ile erken dönem romanlarından tema, tarz ve biçimsel tasarımı olarak farklı bir romancılığa yöneldi. 1846'daki Paris ziyaretinde Victor Hugo, Alexandre Dumas, Chateaubriand gibi yazarlarla tanıştı. Dünya meseleleriyle ilgili görüşlerini çoğunlukla gazete yazılarıyla paylaştı; İtalya'da Garibaldi ve Mazzini'yi destekledi. 1850-1859 arasında haftalık *Household Words* dergisini yayımladı. *Kasvetli Ev*'i (1853) ve İngiltere'deki endüstriyel sorunu ele aldığı *Zor Zamanlar*'i (1854) yazdı. *Küçük Dorrit* (1855-1857), toplumsal sorunlara daha fazla eğilen *İki Şehrin Hikâyesi* (1859) ve *Büyük Umutlar* (1861) romanları Avrupa genelinde büyük ilgi gördü. *Müşterek Dostumuz* (1864-1865) tefrikası tamamlandıktan sonra 1867'de bir kez daha ABD'ye seyahat etti. 1869'da son romanı *Edwin Drood'un Gizemi*'ni yazmaya başladı; 8 Haziran 1870'te son romanı üstünde çalışırken felç geçirdi ve 9 Haziran 1870'te, 58 yaşında hayatını kaybetti. Westminster Abbey'deki Şairler Köşesi'ne defnedildi.

İÇİNDEKİLER

ROMANA DAİR GÖRSELLER	6
KRONOLOJİ	15
ÖNSÖZ	
ZOR ZAMANLAR / GEORG BERNARD SHAW	27

Zor Zamanlar

BİRİNCİ KİTAP	
Tohumların Ekimi	39
İKİNCİ KİTAP	
Ekinlerin Biçilmesi	143
ÜÇÜNCÜ KİTAP	
Mahsulün Toplanması	247
SONSÖZ	
ZOR ZAMANLAR: BENTHAM'IN DÜNYASI / F.R. LEAVIS	325

HARD TIMES.

FOR THESE TIMES.

BY

CHARLES DICKENS.

COPYRIGHT EDITION.

LEIPZIG

BERNHARD TAUCHNITZ

1854.

Zor Zamanlar'ın
el yazmasından bir sayfa,
tefrika edildiği
Household Words dergisinin
Nisan 1854 tarihli sayısı ve
kitabın ilk baskısının iç kapağı.

Nº 14

Handwritten notes in cursive script, including a circular stamp on the left side.

"Familiar in their Mouths as HOUSEHOLD WORDS."—BLACKSTONE.

HOUSEHOLD WORDS.

A WEEKLY JOURNAL.
CONDUCTED BY CHARLES DICKENS.

Nº 210.] SATURDAY, APRIL 1, 1854. [PRICE 2d.

HARD TIMES.

BY CHARLES DICKENS

CHAPTER I.

"Now, what I want is, Facts. Teach these boys and girls nothing but Facts. Facts are wanted in life. Plant nothing else, and you'll get nothing else. You can only get them. This is the principle on which I bring up my own children, and this is the principle which I wish to see a plain, bare, monotonous, and the speaker's phrased his observations in sentence with a line leave. The emphasis is on the square wall of a Thomas Gragird in the wall, and hard set. The speaker's a kind of canon, loaded to the muzzle with

man who proceeds upon the principle that who is not to be talked into allowing for anything over. Thomas Gragird, six—permutation table always in his pocket, six ready to weigh and measure any parcel, six ready nature, and tell you exactly what it comes to. It is a mere question of figures, of human some other nonsensical belief into the head of George Gragird, or Augustus Gragird, or John Gragird, or Joseph Gragird, of the head of Thomas Gragird (all tallly introduced himself, whether to his private circle of acquaintances, or to the public in general. In such terms, Mr. Gragird always tuting the words "boys and girls," for "sir," Thomas Gragird now presented Thomas Gragird to the little pithers before him, who were to be filled so full of facts.

Indeed, as he eagerly sparkled at them from the cellage before mentioned, he seemed a kind of canon, loaded to the muzzle with

Zor Zamanlar

BİRİNCİ KİTAP
Tohumların Ekimi

BİRİNCİ BÖLÜM
GEREKEN TEK ŞEY

“Benim istediğim şey şu: Gerçekler. İster kız olsunlar ister erkek, bu çocuklara sadece Gerçekleri öğretin. Hayatta sadece Gerçekler gereklidir. Başka hiçbir şey ekmeyin, geri kalan her şeyi kökünden söküp atın. Düşünebilen varlıkların zihinleri yalnızca Gerçeklerle şekillendirilebilir; başka hiçbir şey onlara yarar sağlamaz. Ben kendi çocuklarımı da bu ilkeye göre yetiştiriyorum, bu çocukları da aynı ilkeye göre yetiştiriyorum. Gerçeklere bağlı kalın efendim!”

Sahne sade, çıplak, tekdüze, mezar odasını andıran, kasvetli bir sınıftı. Konuşan adam, köşeli işaret parmağını sınıftaki öğretmenin ceket koluna bastıra bastıra, her cümlesinin adeta altını çizer gibi anlatıyordu. Kaşlarının hemen üzerinde, geniş ve köşeli, duvarı andıran alnı, yüzüne sert bir ifade veriyor, sözlerinin sertliğini perçinliyordu. Gözleri ise, bu alnın gölgesinde kalan iki derin çukurda, karanlık bir mahzene saklanmış gibiydi. Kocaman ağzı, ince ve sıkı sıkıya kapalı dudakları bu katılığı pekiştiriyordu. Kuru, sert ve buyurgan sesi, sözlerini destekliyordu. Kafasının tepesindeki parlak, kel kısmı çev-

releyen diken diken saçlar, başını rüzgârdan korusun diye dikilmiş çam ağaçlarını andırıyor, böylece sözlerinin haşinliğini pekiştiriyordu. Kafasının üstü, içindeki katı gerçeklerle dolup taşmışçasına, erik turtasının o sert kabuğuna benzeyen yumrularla kaplıydı. Duruşundaki inatçılık, köşeli ceketi, köşeli bacakları, köşeli omuzları –ve hatta boynunu sıkıca kavrayan, hiç esnemeyen kolalı fuları–, hepsi de onun sert ve katı kişiliğini yansıtıyordu.

“Bu hayatta, yalnızca Gerçeklere ihtiyaç vardır efendim, yalnızca Gerçeklere!”

Konuşan adam, öğretmen ve oradaki üçüncü yetişkin hafifçe geri çekildiler. Sonra gözlerini, tam o anda sınıftaki sıralarda oturan ve içlerine kocaman varillere sığacak kadar çok Gerçeklik doldurulmaya hazır küçük kaplar gibi duran çocuklara çevirdiler.

İKİNCİ BÖLÜM

MASUMLARIN KATLEDİLİŞİ

Thomas Gradgrind efendim. Gerçeklerin adamı. Olguların ve hesapların adamı. İki kere ikinin dört ettiği ilkesine göre hareket eden ve bu toplamın ötesinde bir şey olduğuna ikna edilmeye asla yanaşmayan biri. Thomas Gradgrind efendim, –kesin ve net olarak Thomas–, Thomas Gradgrind. Elinde bir cetvel, cebinde daima hazır bir çift terazi ve çarpım tablosuyla efendim, insan doğasının herhangi bir parçasını ölçüp biçmeye ve neye denk geldiğini tam olarak söylemeye daima hazır biri. Mesele yalnızca rakamlardan ibaret, düpedüz bir aritmetik meselesi... George Gradgrind'ın, Augustus Gradgrind'ın, John Gradgrind'ın ya da Joseph Gradgrind'ın (hepsi farazi, namevcut kişiler) kafasına bir başka saçma inancı sokabilirsiniz belki ama Thomas Gradgrind'ın kafasına – hayır efendim, asla!

Mr. Gradgrind, hem yakın çevresine hem de kamuoyuna, zihninde kendisini daima bu sözlerle takdim ederdi. Şimdi de hiç kuşkusuz, önündeki küçük kaplara –içleri gerçeklerle tıka

basa doldurulmaya hazır çocuklara– “efendim” yerine “kızlar ve erkekler” diyerek, kendini aynı şekilde takdim ediyordu.

Az önce bahsedildiği üzere, mahzeni andıran gözleri hevesle ışıltayarak çocuklara bakarken, sanki ağzına kadar gerçeklerle doldurulmuş bir topçu bataryası gibiydi. Tek bir atışla çocukluk hayallerini büsbütün yok etmeye hazır görünüyordu. Aynı zamanda, çocukların sökülmesi zaruri olan o taze hayal gücünün yerine soğuk ve mekanik bir gerçekliği yerleştirmek için kurulmuş, kasvetli bir galvanizleme düzeneğine benziyordu.

“Yirmi numaralı kız,” dedi Mr. Gradgrind, kare biçimli işaret parmağını kararlılıkla uzatarak. “Ben bu kızı tanımıyorum. Kim bu kız?”

“Sissy Jupe efendim,” dedi yirmi numara, kızarak ve ayağa kalkıp başını eğerek.

“Sissy bir isim değildir,” dedi Mr. Gradgrind. “Kendine Sissy deme. Kendine Cecilia de.”

“Babam bana Sissy der efendim,” dedi ufak kız titrek bir sesle, tekrar başını eğerek.

“O halde söyle ona, bundan vazgeçsin,” dedi Mr. Gradgrind. “Böyle yapmamalı. Cecilia Jupe. Şimdi söyle bakalım. Baban ne iş yapıyor?”

“Sirkte, atlı gösterilerde çalışıyor efendim.”

Mr. Gradgrind kaşlarını çattı ve bu hoş karşılanmayacak mesleği, elini sallayarak savuşturdu.

“Burada bununla ilgili hiçbir şey bilmek istemiyoruz. Burada bunu anlatmamalısın. Baban at terbiyecisi, öyle mi?”

“Evet efendim, terbiye edilecek at bulabildiklerinde, sirkte terbiye ederler.”

“Burada sirkten bahsetmemelisin. Peki, şimdi bize babanı bir at terbiyecisi olarak tanımla. Baban, hasta atları da tedavi ediyor mu?”

“Evet efendim!”

“Peki, o halde baban bir veteriner hekim, nalbant ve at terbiyecisi. Şimdi de bana bir atı tanımla.”

(Sissy Jupe bu istek karşısında dehşete düştü.)

Bunun üzerine Mr. Gradgrind sınıftaki tüm küçük kulaklara hitap ederek, “Yirmi numaralı kız bir atı tanımlayamıyor!” dedi. “Yirmi numaralı kızın, en yaygın bulunan hayvanlardan biri hakkında hiçbir bilgisi yok! Bir erkek öğrenciden bana bir atı tanımlamasını istiyorum. Bitzer, sen tanımla.”

Kare biçimli parmak oradan oraya dolaşırken birden Bitzer’ı göstermişti. Belki de bu, büsbütün rastlantıydı çünkü kireç badanalı sınıfın açık pencerelerinden içeri süzülen güneş, Sissy’yi aydınlattığı gibi aynı ışık huzmesi Bitzer’ın da üzerine düşüyordu. Kız ve erkek öğrenciler hafif eğimli sıralarda iki sıkışık grup halinde oturuyordu. Aralarında yalnızca dar bir geçit vardı. Sissy güneş alan taraftaki bir sıranın ucunda, ışığın başladığı yerdeydi. Bitzer ise karşı tarafta, birkaç sıra önde, aynı huzmenin bittiği noktada oturuyordu. Sissy’nin koyu saçlarıyla kara gözleri güneş ışığının altında daha da koyulaşmış parlıyordu. Bitzer ise o kadar soluk tenli, o kadar açık sarı saçlıydı ki, aynı güneş sanki yüzünde kalmış ufacak rengi de alıp götürüyordu. Gözleri öylesine soluktu ki yüzünün beyazlığında neredeyse kayboluyordu; onları ancak kısacık kirpiklerinin bıraktığı ince gölge sayesinde seçebiliyordunuz. Saçları kısacık kesilmişti; alınına ve yüzüne serpilmiş açık kumral çiller ise saçlarının aşağı doğru uzayan devamı gibiydi. Teniyse o kadar cansız, o kadar sağlıksızdı ki kesilse kanı bembeyaz akacakmış izlenimi veriyordu.

“Bitzer,” dedi Mr. Gradgrind, “atı tanımlayın.”

“Dört ayaklıdır. Otoburdur. Kırk dişi vardır: yirmi dört azı dişi, dört köpek dişi ve on iki kesici diş. İlkbaharda tüy döker; bataklık bölgelerde toynak da döker. Toynakları serttir ama demirle nallanması gerekir. Yaşı, ağzının içindeki izlerden anlaşılır.” (Bitzer böyle devam etti ve başka şeyler de söyledi.)

“Şimdi, yirmi numaralı kız,” dedi Mr. Gradgrind. “Artık bir atın ne olduğunu biliyorsun.”

Kız tekrar öne eğildi. Yüzü zaten kıpkırmızıydı ama şimdi daha da kızarmıştı. Bitzer, iki gözünü birden hızla kırıştırtarak Thomas Gradgrind’a baktı. Güneş ışığı, titreyen kirpiklerinin uçlarına vuruyor, kirpikleri sürekli kıpırdayan bir böceğin

antenlerine benziyordu. Ardından yumruğunu çilli alnına dayayıp sessizce yerine oturdu.

Ardından üçüncü adam öne çıktı. Meseleleri kestirip atarak, her şeyi belli kalıplara sokarak çözmeye alışmış biriydi. Bir devlet memuruydu; hem kendi gözünde hem de başkalarının gözünde bir tür profesyonel dövüşçüydü. Sürekli antrenman yapar, herkese zorla benimsetmek istediği bir sistemi hep cebinde taşır, küçük devlet dairesindeki masasının başında tüm İngiltere'yle dövüşmeye hazır beklerdi. Boks terimleriyle konuşacak olursak, ne zaman, nerede olursa olsun meydan okumakta üstüne yoktu ve çok zorlu bir rakipti. Hangi konu olursa olsun, sağ kroşeyle başlar, hemen arkasından solu getirir, bir adım geri çekilir, karşılık verir, taktik değiştirir, rakibini (ki bu rakip hep tüm İngiltere olurdu) ringin halatlarına sıkıştırır, sonra da ustalıklı yere sererdi. Sağduyunun soluğunu keser, zavallı rakibini apışıp kalmış halde bırakırdı. Dahası, üstlerinin kendisine verdiği görev ise şuydu: Yeryüzünde, komiserlerin hüküm süreceği o büyük devlet dairesi cennetini kurmak.

“Pekâlâ,” dedi adam, kollarını kavuşturup canlı bir ifadeyle gülümseyerek. “Bu bir at. Şimdi size soruyorum çocuklar: Odanızı at resimleriyle kaplar mıydınız?”

Biraz duraksadıktan sonra çocukların yarısı hep bir ağızdan, “Evet efendim!” diye bağırdı. Bunun üzerine diğer yarısı, adamın yüz ifadesinden “evet”in yanlış cevap olduğunu sezerek, yine hep bir ağızdan, “Hayır efendim!” diye karşılık verdi.

“Elbette hayır. Peki ama neden?”

Kısa bir sessizlik oldu. Hırıldılı şekilde nefes alan tıknaz bir çocuk cesaretini toplayıp, duvarını asla resimle kaplamayacağını, duvarların boyanması gerektiğini söyledi.

“Duvarı duvar kâğıdıyla kaplamak zorundasın,” dedi adam, sesini biraz sertleştirerek.

“Kaplamak zorundasın,” dedi Thomas Gradgrind bir kez daha. “Hoşuna gitse de gitmese de... Ama kalkıp bize ‘kaplamam’ diyemezsin. Sen ne demek istiyorsun, çocuk?”

Sınıf bir anda sessizliğe büründü. Ardından adam tekrar

söze girdi: “Peki öyleyse, o zaman size neden bir odayı at resimleriyle kaplamayacağınızı açıklayayım: Gerçek hayatta, odaların duvarlarında bir aşağı bir yukarı dolaşan atlar görür müsünüz? Gerçek hayattan bahsediyorum.”

“Evet efendim!” diye bağırdı çocukların yarısı. Diğer yarısı ise “Hayır efendim!” dedi.

“Tabii ki görmüyorsunuz,” dedi adam, yanlış cevap veren gruba öfkeyle bakarak. “O halde gerçekte görmediğiniz bir şeyi, başka hiçbir yerde de görmemelisiniz. Gerçekte sahip olmadığımız bir şeye hiçbir yerde sahip olamazsınız. ‘Zevk’ dediğiniz şey, aslında ‘Gerçek’ denen şeyin başka bir adıdır.”

Thomas Gradgrind bu sözleri başıyla onaylayarak destekledi.

“Bu yeni bir ilke; bir buluş, hem de büyük bir buluş,” dedi adam. “Şimdi sizi bir kez daha imtihan edeyim. Diyelim ki bir odaya halı sereceksiniz. Üzerinde çiçek desenleri olan bir halı kullanır mıydınız?”

Bu noktada artık herkes, adama verilecek doğru cevabın hep “Hayır efendim!” olduğunu kavradığından, kuvvetli bir “hayır” korusu yükseldi. Sadece birkaç cılız ses “evet” dedi – aralarında Sissy Jupe da vardı.

“Yirmi numaralı kız,” dedi adam, kendinden son derece emin, bilgiç bir gülümsemeyle.

Sissy yüzü kızarak ayağa kalktı.

“Demek odana ya da büyüyüp evlendiğinde, eşinin odasına çiçek desenli halı sererdin, öyle mi? Peki ama neden?”

“Çünkü çiçekleri çok severim efendim,” diye yanıtladı Sissy.

“Peki,” dedi adam, “madem çiçekleri seviyorsun, nasıl olur da onların üstüne masa, sandalye koyulmasına, insanların ayakkabılarıyla onları çignemesine razı olursun?”

“Onlara bir şey olmaz efendim. Ezilip solmazlar efendim. Onlar güzel şeylerin resimleridir ve benim hayalimde...”

“İşte! İşte! İşte!” diye bağırdı adam, aradığı cevabı nihayet bulduğu için sevinçle.

“Sakin hayal etme! Mesele bu! Hayal etmeyeceksin.”

“Senin böyle şeylerle uğraşman yasak, Cecilia Jupe,” dedi Thomas Gradgrind, ciddi bir sesle.